

«СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ НАВЧАННЯ ДОРΟΣЛИХ У ЯВОРІВСЬКОМУ РАЙОНІ НА 2014 – 2020 РР.»: ПРІОРИТЕТИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Наталія Косик
голова ГО «Гостинець»

Контекст. Яворіщина – прикордонний адміністративний район Львівщини з найвищою кількістю (123 тис.) і густотою населення (79 осіб на км), високою часткою мешканців працездатного віку (понад 60%) та економічно активного (48%). Регіон характеризується інвестиційною привабливістю і функціонуванням спільних українсько-європейських підприємств, створених в умовах спеціальної економічної зони «Яворів». Залучення внутрішніх і зовнішніх інвестицій в економіку району активізувало підприємницьку діяльність, обсяги виробництва і створення нових робочих місць. За таких умов виникає необхідність у кваліфікованих працівниках, які, крім того, володіють навичками роботи за комп'ютером, фінансовою грамотністю, уміють опановувати сучасне високотехнологічне обладнання, можуть швидко освоювати нові професії, володіють іноземною мовою, беруть на себе відповідальність тощо. Сьогодні для Яворіщини, як і України в цілому, надзвичайно актуальною є проблема формування соціально-активних й відповідальних осіб із високим рівнем громадянської свідомості й патріотизму. Це можливо за умови впровадження ефективної системи освіти дорослих. Європейські країни пропагують різні системно-комунікаційні моделі, що інтегрують структуру, функції та організацію навчання дорослих із врахуванням місцевих умов, ментальності та мотивів переходу до суспільства знань у XXI ст. Беручи означені пріоритети за основу, Яворіщина формує регіональну модель неформальної освіти впродовж життя.

Проблема. Мешканці громад Яворіського району не достатньо готові до здійснення господарської діяльності в умовах сучасних змін. Проведені дослідження (анкетування, бесіди, аналіз) показують, що причини приховані в нерозумінні необхідності підготовки людей до змін і підвищення рівня їхньої громадянської компетентності. Більшість мешканців району не вміють аналізувати і використовувати інформацію як для власного розвитку, так і розвитку громад. Для них характерна як низька компетентність в питаннях управління внутрішніми ресурсами, можливостях залучення фінансів в громаду і неготовність до зустрічі з інвестором. Високий рівень безробіття (55%, офіційно – 4%), соціальна пригніченість підсилюють неспроможність об'єднання зусиль на підвищення добробуту громад. Відсутність центрів розвитку громад, низький рівень громадянської культури, невміння громади стратегічно мислити не сприяють розвитку регіону та здійсненню реформи децентралізації, відповідно інших реформ.

Вирішення проблем, можна досягти шляхом підвищення рівня компетентності дорослого населення. Це непросте завдання і потребує насамперед формування когорти зацікавлених осіб, які мають як важелі прийняття рішень, так і достатній кваліфікаційний рівень для впровадження освіти дорослих. У Яворіському районі порозуміння досягнуто у владному і громадському секторах. На перших етапах здійснено аналіз можливостей реалізації освіти дорослих та прийнято рішення розробити стратегічну програму, що відображала б мету, зміст і послідовність дій, які призведуть до створення бажаної моделі освіти дорослих Яворіщини.

Що зроблено. Розроблено «Стратегію розвитку навчання дорослих у Яворіському районі на 2014-2020 рр.» в рамках проекту 2014 року «Освіта дорослих для розвитку: Створення мережі центрів Освіти Дорослих у Яворіському районі Львівської області на базі бібліотек і будинків культури». Проект реалізувався ГО ТКЯ «Гостинець» в партнерстві із Західноукраїнським ресурсним центром, відділом культури Яворіської райдержадміністрації, районної ради за фінансової підтримки Представництва DW International в Україні.

АКТУАЛІЗАЦІЯ ПОДІЙ,

ЯКІ ВІДБУЛИСЯ У ПРОЦЕСІ РОЗРОБЛЕННЯ І ВИКОНАННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ У ЯВОРІВСЬКОМУ РАЙОНІ

Чому виникла ідея розвитку освіти дорослих на Яворіщині?

ГО «Гостинець» реалізувала проекти у кількох сільських громадах Яворіщини з проблеми розвитку зеленого туризму. Під час навчальних заходів мешканці актуалізували напрями діяльності товариства «Просвіта», яке до 1939 року активно здійснювало культурно-освітню роботу з піднесення свідомості народних мас та впровадження різних курсів і шкіл (народних, середніх, вищих, господарських, промислових, торговельних), ведення зразкових господарств, садів тощо. Це спонукало нас до ґрунтовного вивчення історії «Просвіти» та дослідження традицій сільських читалень на теренах Яворіщини. У результаті виникла ідея відродження просвітанських традицій та їх розвитку відповідно до сучасних вимог глобалізованого суспільства.

Чи Вашу ідею підтримували мешканці громад?

Так. У процесі неформального спілкування мешканці схвально оцінювали сам процес навчання, висловлювали готовність брати участь в освітніх заходах. Ми відчули підтримку у висловах на зразок:

«ми тут самі із своїми проблемами»; «наше село відвідують зацікавлені люди хіба що перед виборами»; «навчання, що ви проводите, цікаве, і багато ідей ми справді можемо втілити»; «добре, якби таке навчання проводилося постійно»... Активну підтримку ідеї розвитку освіти дорослих ми отримали в процесі реалізації проектів з навчання основ комп'ютерної і фінансової грамотності для людей похилого віку (у бібліотеці м. Новояворівськ) та бібліотекарів. Дорослі студенти наполегливо опановували комп'ютер, виконували домашні завдання і також висловлювали бажання брати участь у інших навчальних курсах.

Чи були негативні відгуки?

Звичайно. Але не стільки негативні, як песимістичні: «з того навчання нічого не вийде»; «податки задуть справу»; «доки голова не зробить дорогу до села» ... Але переважали позитивні емоції і бажання навчатись практично, наприклад, під час майстер-класів або навчальних екскурсій (відвідини агроосель, творчих студій, майстерень гончара, різьбяра, художника...).

Як Ви визначали тематику потреб?

Анкетування, опитування. Проте знову ж таки, найефективніше виявлялись потреби у процесі неформальних бесід під час перерв. На тренінгах люди більш офіційні, намагаються формулювати «правильні» відповіді, а за кавою – більш відкриті та емоційні.

Які проблеми Вам доводиться долати?

Найбільша проблема – це змотивувати людей навчатись. А потім, як у приказці, «тягли ведмедя до меду – відірвали вуха, тягнули від меду – відірвали хвоста». Друга проблема – подолати страх сільських голів, які спочатку «розуміють» навчання як політичну агітацію або налаштування мешканців проти них. А вже під час навчальних заходів обговорюються питання проблем громади і мають місце негативні висловлювання про діяльність місцевого самоврядування. Тому доводилось організувати зустрічі, пояснювати, переконувати. І не завжди результативно. Хоча прогресивні голови відвідують тренінги і одразу «вловлюють» користь від навчання, оскільки мають можливість пояснити багато питань, разом з активними мешканцями обговорюють стратегію розвитку громади. У результаті рейтинг цих голів лише зростає.

Як Ви прийшли до розуміння потреби створення Стратегії розвитку освіти дорослих?

Розуміння було, не було бажання. Знаючи, як писали стратегії розвитку регіонів, нам зовсім не хотілось збільшувати кількість «непотрібної» документації. Але створення стратегії було одним із завдань проекту, який ми реалізували спільно із ЗУРЦ за фінансової підтримки DW International в Україні. Тому разом із експертом Левком Довганом обговорили наші «не хочу» та до змісту процедури створення документу внесли свої доповнення.

Що мається на увазі?

Перше – покласти в основу розвитку освіти дорослих ідею товариства «Просвіта».

Друге – залучити до написання Стратегії тих осіб, які мають розуміння важливості освіти і дотичні до прийняття рішень на місцевому рівні.

Чому «Просвіта»?

Товариство «Просвіта», створене з метою просвітництва народних мас 1868 року у Львові, до 1905 року набуло поширення територією всієї України. Члени товариства організували діяльність місцевих читалень, які за своєю сутністю і займались навчанням дорослих. Для розуміння наведемо кілька фактів: наприкінці 1913 р. «Просвіта» мала по всій Україні 77 філій і 2648 читалень; масово створювались бібліотеки; у віддалені місцевості книжки надходили безкоштовно; важливе місце у просвітницькій праці посідали виклади і відчити, «курси вищої освіти», курси навчання неписьменних; розвивався кооперативний рух, активно діяли «Краєвий Союз Кредитовий», «Краєвий Союз Ревізійний»; члени «Просвіти» проводили маніфестації з нагоди ювілейних дат (50-річчя скасування панщини, 100-річчя «Енеїди», 50-річчя від дня смерті Т. Шевченка, 100-річчя від уродин М. Шашкевича, 50-річчя «Руської Бесіди», 40-річчя письменницької діяльності І. Франка...); видавались друком ілюстровані науково-популярні місячники, книжки фонду «Учітеся, брати мої!» та календарі; просвітяни організували конференції та перевишкіл бібліотекарів і керівників гуртків самоосвіти й аматорських театрів. Історичні події 20-х років ХХ ст. знищили «Просвіту» в центральній і східній Україні і сприяли її занепаду в Галичині. Але в 30-х роках вона з новою силою відроджується уже тільки в Галичині: у 1936 р. «Просвіта» мала 83 філії, 3210 читалень, 1207 домівок, 3209 бібліотек із фондом 688 186 книжок, 2185 театральних гуртків, 1115 хорів, 138 оркестрів, 550 гуртків самоосвіти, 86 курсів для неписьменних і 262 гуртки просвітянської молоді.

Зрозуміло, така багата спадщина надихає. Друге завдання було складнішим?

Не зовсім. Нам пощастило, бо у керівників району було і є розуміння важливості освіти. Ми мали кілька зустрічей з головою РДА, головою районної ради та їх заступниками з питань актуальності освіти дорослих. Вони були інформовані про нашу діяльність, оскільки ми повідомляли про початок реалізації проектів, мету і завдання. Також результати публікувались у районному часописі «Яворівщина» та на сайті організації, транслювались по місцевому радіомовленню. До того інформація йшла безпосередньо від учасників навчання із громад. Позитивні відгуки сприяли порозумінню. Так було прийнято рішення розвивати освіту дорослих.

Якби це не було прописано в проекті, чи створювалась би Стратегія?

Важко відповісти. Швидше, ні. Думаємо, що до розуміння її потрібності ми прийшли б дещо пізніше.

Як формувалась команда з підготовки Стратегії?

Зрозуміло, що до списку команди ввійшли ініціатори й експерти від громадських організацій «Гостинець» та ЗУРЦу. Від влади висловили готовність працювати в команді заступник голови районної ради Володимир Сичак, заступник голови райдержадміністрації Роман Кураш, керівник відділу культури Володимир Балух та депутат районної ради і голова комісії з питань освіти і культури Ростислав Канус. Прийняли запрошення до роботи в команді методист відділу освіти Галина Каліцінська, директор Яворівської РЦБС Марія Марків та директор районного

народного дому «Сокил» Любов Духнич. На першу зустріч команда у повному складі збиралась у кабінеті керівника відділу культури.

Чому саме у відділі культури?

Це була ініціатива керівника відділу культури. Під час зустрічей і круглих столів обговорювався варіант розвитку освіти дорослих на базі закладів культури, зокрема бібліотек, так як це було за давніх часів діяльності «Просвіти». Керівник Володимир Балух з початків підтримував цю ідею, оскільки був і учасником навчальних заходів і партнером попередніх проєктів з освіти дорослих.

У якому форматі проходили зустрічі? Скільки їх було?

Робочих зустрічей було п'ять, що проходили у формі бесід, тренінгів, дискусій. Разом обговорювали просвітянські традиції Яворіщини та аналізували діяльність народних університетів європейських держав. Вони відбувались приблизно за такою схемою: виклад матеріалу – обговорення – пошук рішень – домашні завдання. Взагалі зустрічі проходили цікаво: мали місце змістовні розповіді – перекази спогадів старожилів про різновиди діяльності сільських читальень; виникали дискусії (наприклад, на базі яких закладів створювати центри освіти дорослих); «розважали» домашні завдання (зібрати матеріал про історичні корені освіти дорослих в регіоні; накреслити власну модель освіти дорослих регіону; сформувати перелік завдань, які мають виконувати центри освіти дорослих). Кожна наступна зустріч розпочиналась із обговорення напрацьованих домашніх завдань. Зустрічі модерував координатор проєкту і експерт від ЗУРЦу Левко Довган. Леся Більська узагальнювала напрацьовані матеріали і формувала проєкт документу Стратегії.

Тобто на завершення п'ятої зустрічі документ ще не був готовий?

Був сформований проєкт документу, який робоча група запропонувала до обговорення. З цією метою проєкт поширили серед працівників культури, освіти та місцевої влади. 20 квітня відбулось перше публічне обговорення документу з працівниками освіти і культури Яворівської райдержадміністрації, друге – у травні, на нараді директорів шкіл, третє – 8 липня, на семінарі перед громадськістю Яворіщини. Обговорювали проєкт і під час проведення заходів у рамках Міжнародних днів освіти дорослих 2014 р. У результаті внесено певні доповнення і поправки. Робоча група прийняла рішення подати проєкт Стратегії на затвердження сесією районної ради.

Як це питання виносилось на сесію?

Системність роботи з депутатським корпусом розпочалась задовго до винесення проєкту на затвердження. Адже процес створення Стратегії був відкритий, інформація розповсюджувалась у колах кожного з учасників робочої групи. Будучи вже вмотивованими, вони стали ретрансляторами важливості ідеї освіти дорослих у депутатському корпусі й у власному середовищі. Це сприяло розумінню важливості теми освіти дорослих і значно розширило сферу інформованості.

Як це сприйняли керівники районної ради?

Позитивно. Тодішній голова районної ради Іван Карпа написав вступне слово до Стратегії, в якому зазначив, що «Яворівська районна рада, відділ освіти, культури і туризму підтримують створення мережі центрів освіти дорослих як ресурсу для практичної реалізації цілей щодо утвердження мешканців регіону в умовах науково-технічної перебудови сучасної економіки, здатності вистояти в конкурентній боротьбі, оперативно реагувати на зміни внутрішнього і зовнішнього ринку».

Наскільки важливим було затвердження Стратегії?

Це був ще один стратегічний крок щодо популяризації ідеї навчання дорослих в Яворівському районі. Адже з трибуни районної ради до депутатів, керівників державних структур району і голів місцевих рад та представників кожної із громад було донесено мету і завдання Стратегії розвитку освіти дорослих. Стратегія затверджена сесією Яворівської районної ради 02.12.2014 р. Також розповсюджено друкований варіант Стратегії.

Чи можна назвати Вашу Стратегію типовим документом?

Швидше, ні. Наші пошуки подібного документу не мали успіху. Припускаємо, що їх небагато, тим більше, затверджених сесією районної ради. У вступному слові до Стратегії Левко Довган зазначив, що цей документ «до певної міри нетиповий, бо окреслює поле діяльності, якою сьогодні займаються радше спорадично і точково, ніж системно».

Стратегія забезпечила системність роботи?

Частково так. Частково, тому що питання освіти дорослих не врегульовано на законодавчому рівні і є сферою діяльності громадського сектору. Стратегія ж зумовила процес залучення працівників державних структур – бібліотекарів, керівників народних домів та педагогів – до формування сфери освіти дорослих. Вони стали провайдерами освіти дорослих, які розширили поле своєї діяльності в напрямі створення доступних умов для навчання впродовж життя. Створення центрів освіти дорослих на базі бібліотек – це перший крок...

Які ще переваги дає Стратегія?

Перевагою є сам процес створення Стратегії – важливого документу, що є орієнтиром у підвищенні якості життя мешканців регіону. Над ним працювали як громадські активісти, так і представники інституцій місцевої влади. Він – у головах тих, хто його створював. Про нього почули під час обговорень. Стратегія – це робочий документ, що забезпечує планомірний розвиток освіти дорослих, передбачає розробку реалістичної моделі навчання, враховує чинники зовнішнього впливу, дає змогу розробляти та впроваджувати річні операційні плани.

Як влада підтримує освіту дорослих після затвердження Стратегії?

Сприяє проведенню спільних зустрічей, круглих столів. Керівники беруть участь у звітних конференціях і семінарах з проблем освіти дорослих. Підтримано створення Новояворівського краєзнавчого музею як закладу «три в одному»: музей, районний ЦОД та майданчик культурного розвитку громади міста. А підтримує висвітлення діяльності у ЗМІ: Львівське ТУ,

газета «Яворівщина», через Львівське обласне радіомовлення, Яворівське радіомовлення, сайт РДА та соцмережу ФБ відділу культури та РДА.

Стратегія забезпечує фінансування сфери освіти дорослих з місцевого бюджету?

Так, через фінансування тих установ культури, на базі яких створено Центри освіти дорослих. Це капітальний і поточний ремонт приміщень, підключення до мережі Інтернету, матеріально-технічне забезпечення, благоустрій території. Дуже важливо, що районна влада фінансово підтримує мікропроекти місцевого розвитку обласної Програми. Це капітальний ремонт даху Оселівського Народного дому (Оселівський ЦОД) на суму 160 000 грн. та капітальний ремонт Новояворівського музею (районний ЦОД) на суму 292 тис. грн. Миською радою профінансовано для районного ЦОД нові меблі і вітрини на суму 54 000 грн. та для Новояворівського ЦОД (на базі Новояворівської школи № 1) на суму 15 000 грн. (закуплено мультимедійне обладнання). У цьому році, як доповнення до проекту, що фінансується Представництвом DWI International в Україні, відділ культури фінансує ще три мікропроекти на суму 12 000 грн. кожен (Новинський ЦОД, Краковецький ЦОД та Наконечнянська бібліотека-філія), що засвідчено листом підтримки керівника відділу культури.

Отже, фінансування здійснюється через установи, на базі яких є ЦОД. Чи виділяються кошти місцевого бюджету на фінансування річних Програм з ОД?

Для нас важливо, що з місцевого бюджету фінансова підтримка здійснюється. А який механізм – це другорядне питання. Можливо, наступного року узгодимо механізм фінансування сфери ОД через Програми. І це вже будуть наступні кроки реалізації Стратегії.

На Вашу думку, що необхідно для прямого фінансування ЦОД?

Законодавча база. Перед усім – спеціальний Закон України «Про освіту дорослих».

Скільки створено ЦОД і чи це відповідає накресленим планам?

Стратегія не містить кількісних показників. Це орієнтир на формування цілісного бачення моделі освіти дорослих регіону і визначення напрямів її розвитку. Станом на кінець 2016 р. в районі створено 14 ЦОД: 1) на базі бібліотек м. Яворова, смт. Краківець і Шкло, сіл Чернилява, Завадів, Новини, Старий Яр; 2) на базі народних домів сіл Дубровиця та Оселя; 3) на базі шкіл сіл Наконечне Перше, Терновиця, Старичі та Новояворівської ЗОШ №1.

Це потужно. Як Ви цього досягли?

Так, це непросто, затрачено чимало зусиль. У співпраці з керівниками відділів освіти і культури ми цього досягли. Але це надводна частина айсберга. Набагато складніше напрацювати і запустити ефективну постійно діючу модель ЦОД.

У Вас є плани, як це реалізувати?

У Стратегії зазначено, що сучасні перетворення вимагають «високого кваліфікаційного рівня персоналу». Тому навчання бібліотекарів як координаторів роботи з навчання дорослих є

завданням «підводної частини айсбергу». З цією метою створено у 2016 році районний ЦОД, що діє на базі Новояворівського міського краєзнавчого музею. Тут для керівників ЦОД проводяться навчання із менеджменту освіти дорослих, курси комп'ютерної грамотності, майстер-класи з рукоділля, тренінги із громадянської освіти, заняття, орієнтовані на особистісний розвиток і громадянську компетентність.

Які результати дають навчання для керівників ЦОД?

Керівники центрів вміють писати і реалізовувати проекти, опанували навички роботи на комп'ютері, створили блоги, сторінки у ФБ, через які висвітлюють діяльність своїх громад. Створили в усіх центрах навчальне середовище. За результатами трирічних навчань і практики апробували особисті лідерські риси, організували командну роботу. Сформували ініціативні групи і реалізували в громадах конкретні проекти. До прикладу: створено Вічеву площу у с. Завадові; закладено парк – територію єднання громади у с. Чернилява; створено фотоекспозицію старих фотографій у с. Терновиця; здійснено ландшафтний дизайн громадського парку в с. Оселя; облаштовано історико-культурний центр у с. Дубровиця, введено в дію навчальний центр «Мастак» у с. Старичі.

Це багато!?

Насправді, дуже мало. Із 70 бібліотекарів району лише близько 20 добровільно долучились до впровадження освіти дорослих, а також 5 керівників народних домів і чотири школи. Загалом послугами освіти дорослих охоплено 15 населених пунктів із 90.

Які провайдери освітніх послуг для дорослих є найбільш ефективними?

Бібліотеки. Ми це передбачали у процесі написання Стратегії і приділили найбільше уваги характеристиці бібліотеки як «оптимального варіанту для створення центрів навчання дорослих». У нашому випадку це підтвердилось на практиці. Проте найефективніше здійснюється діяльність там, де в партнерстві працюють бібліотекарі і керівники народних домів, а до них долучається церква, школа, влада. Приклад сіл Дубровиця і Завадів засвідчує це.

Ваше основне завдання на сучасному етапі?

Зробити освіту дорослих пріоритетом місцевого розвитку, враховуючи виклики завтрашнього дня.

Питання пріоритету прописані в Стратегії?

Ні. Але це важливе завдання і до нього треба готуватись заздалегідь. Тобто шукати ефективні інструменти зміни пріоритетів.

Тобто Ви вже готуєтесь до написання нової Стратегії?

Певною мірою, так. Більшість завдань Стратегії виконано. А формування комплексу заходів, спрямованих на мотивацію та підвищення якості навчання, – процес постійний.

Ваша мрія щодо розвитку освіти дорослих?

Створення народного університету в м. Новояворівську.